

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

О. С. Титаренко

Віддаючи належне науковим працям учених, які досліджували питання визначення сутності фінансового стану підприємства, слід вказати на відсутність єдиного тлумачення даного поняття. Дослідження більшості публікацій у науковій літературі присвячено розгляду методологічних засад аналізу й оцінки фінансового стану і через цю призму – формуванню сутності категорії фінансового стану підприємства. Переважна більшість науковців розглядає фінансовий стан із позицій представлених у методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій. Однак наразі залишається малодослідженим аспект визначення сутності фінансового стану підприємства з позицій фінансового управління підприємством, чим і зумовлена актуальність даного дослідження.

Питанням визначення змісту фінансового стану підприємства займалися такі автори, як І. О. Бланк [1], М. Я. Дем'яненко [2], Л. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко [3], М. Я. Коробов [4], Е. А. Маркар'ян, Г. П. Герасименко [5], В. В. Осмоловський [7], А. М. Поддєрьогін [8], Г. В. Савицька [11], Л. В. Чупіс [12] та ін. Визначення сутності фінансового стану та рекомендації щодо його оцінки розглядаються також у нормативних джерелах [6, 9, 10].

Мета дослідження – узагальнити наукові підходи до визначення сутнісних характеристик, елементів і видів фінансового стану підприємства та сформулювати уточнене авторське визначення поняття «фінансовий стан підприємства» з позицій фінансового управління підприємством.

Завдання – на основі проаналізованих джерел зробити авторське визначення поняття «фінансовий стан підприємства».

У сучасних умовах здійснення господарської діяльності підприємств фінансовий стан

є ключовою характеристикою діяльності, його оцінка – це запорука успіху підприємств.

Аналіз інформаційних джерел свідчить, що фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. Передусім на фінансовому стані будь-якого підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Зауважимо, що достовірною й своєчасною інформацією про фінансовий стан підприємств є запорукою прийняття ефективних фінансових рішень, спрямованих на зниження витрат фінансових ресурсів, зростання прибутку та ринкової вартості підприємства.

Користувачами інформації про фінансовий стан підприємства передусім є власники підприємства, інвестори, банківські установи, партнери по бізнесу, професійні учасники ринку цінних паперів, працівники податкової служби, страхові компанії та інші учасники економічних відносин [1].

У сучасній економічній науці немає усталеної думки щодо трактування поняття «фінансовий стан підприємства», його характеристик, елементів і видів.

Чимало науковців схильні розрізняти поняття «економічний стан підприємства», «фінансовий стан підприємства» та «фінансово-економічний стан». Ми поділяємо думку науковців, які вважають домінуючою відмінною ознакою, що розмежовує сутність цих понять, є саме: визначення розмежування економічної діяльності підприємства, яка включає розуміння всіх видів діяльності на підприємстві та фінансової діяльності, що стосується безпосередньо зміни й розміру капіталу підприємства.

Саме поняття «фінансовий стан» по-різному розглядається в наукових працях і діючих нині в Україні нормативних джерелах.

У Методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій № 22 від 23 лютого 1998 р., розробленої Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій, наведено таке визначення фінансового стану підприємства: «Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів» [9].

Положенням про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затвердженим Нака-

зом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121, фінансовий стан підприємства визначається як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні можливості підприємства [10].

У методичних рекомендаціях щодо аналізу фінансово-господарського стану підприємств або організацій Державної податкової адміністрації України (лист № 759/10/20-2117 від 27.01.1998 р.) зазначається, що «фінансове положення (стан) є комплексним поняттям і відображає рейтинг підприємства на фінансовому ринку, його кредито- і податкоспроможність характеризується системою показників, які визначають на конкретну дату» [6].

Трактування категорії «фінансовий стан» різними авторами подано в табл.:

Таблиця

Тлумачення категорії «фінансовий стан підприємства»

Автори, джерело	Тлумачення поняття
Маркарян Е. А., Герасименко Г. П. [5]	Фінансовий стан підприємства – це сукупність показників, які відображають його спроможність погасити свої боргові зобов'язання
Осмоловський В. В. [7]	Фінансовий стан – це комплексне поняття, яке характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої діяльності комерційних та інших суб'єктів господарювання, доцільністю й ефективністю їх розміщення і використання, фінансовими взаємовідносинами із суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю
Поддєрьогін А. М. [8]	Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів
Дем'яненко М. Я. [2]	Фінансовий стан – це комплексне поняття, що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу
Загородній Л. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. [3]	Фінансовий стан — це стан економічного суб'єкта, що характеризується наявністю в нього фінансових ресурсів, забезпеченістю коштами, необхідними для господарської діяльності, підтримання нормального режиму праці та життя, здійснення грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами
Коробов М. Я. [4]	Фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективною господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Це характеристика діяльності підприємства, в якій, як у дзеркалі, у вартісній формі відображені загальні результати роботи підприємства, в тому числі й роботи з управління фінансовими ресурсами
Савицька Г. В. [11]	Фінансовий стан підприємства характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процес його кругообігу та здатність суб'єкта господарювання фінансувати свою діяльність на фіксований момент часу

Таким чином, проаналізувавши різні погляди, вчених-економістів, можемо виділити сутнісні характеристики категорії «фінансовий стан підприємства» (рис.).

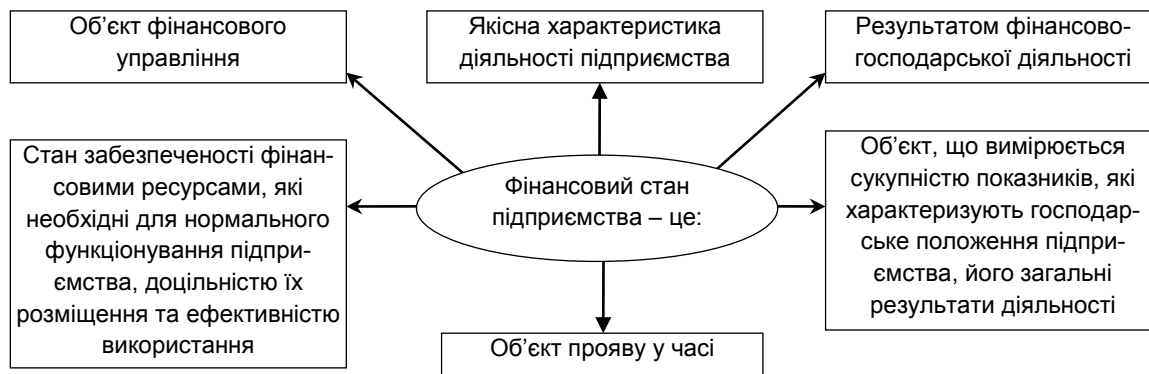

Рис. Основні положення категорії «фінансовий стан підприємства» (узагальнено автором)

Проаналізувавши трактування поняття «фінансовий стан підприємства» в наукових економічних дослідженнях і визначення основних положень цього поняття, спробуємо дати власне його визначення: фінансовий стан являє собою якісну характеристику діяльності підприємства, є об'єктом фінансового управління та є результатом фінансово-господарської діяльності, відображає стан забезпеченості фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання й вимірюється сукупністю показників, що характеризують загальні результати діяльності підприємства на даний час і визначає його перспективи у майбутньому.

Крім того, слід звернути увагу на таку особливо цікаву думку окремих авторів стосовно розмежування понять «фінансовий стан», «фінансове становище» та «фінансова позиція».

Так, І. О. Бланк розрізняє поняття «фінансова позиція» та «фінансовий стан», розуміючи фінансову позицію як стан обсягу та структури активів, капіталу, а також основних фінансових результатів діяльності підприємства на певну дату. Фінансова позиція, на його думку, є предметом аналізу та оцінки з метою виявлення реального фінансового стану підприємства, а фінансовий стан – це рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання [1].

Л. В. Чупіс зі співавторами наголошують на різниці понять «фінансовий стан» та «фінансове становище», зазначаючи, що «фінансове становище – це забезпеченість підприємства власними й позиковими коштами, можливість і ефективність їх використання у своєму обороті за сформованих економічних умов» [12], наголошуючи на тому, що фінансове становище є рівнем фінансового стану, зафіксованим на певний момент часу. Таким чином, «фінансовий стан» є характеристикою діяльності підприємства у визначеному періоді за сформованих економічних умов.

Ці терміни мають по дві основи, перша з яких є спільна і похідна від слова «фінанси», й означає «сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу і використання фондів грошових коштів». Другу основу становить, відповідно, слово «стан» і «становище», «позиція». Звернувшись до лінгвістичного аналізу даних слів, ми виявили таке: ці слова є синонімами, отже, повинні мати єдину сутнісну характеристику. Саме тому, на нашу думку, розмежовувати ці поняття недоцільно.

Щоб визначити сутність поняття «фінансовий стан», необхідно дослідити елементи, що його характеризують.

А. М. Поддєрьогін розглядає комплекс основних показників: ліквідність, платоспроможність, прибутковість, кредитоспроможність, фінансову стійкість і стабільність, рентабельність, ділову активність, майновий стан

підприємства й оцінку акціонерного капіталу [8].

В умовах нестабільності й жорсткої ринкової конкуренції для підтримання стабільного фінансового стану потрібно вдосконалити системи фінансового управління основними елементами фінансового стану, які є загально визначеними: фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, прибутковість, рентабельність, кредитоспроможність, ділова активність. Зауважимо, що було доцільно доповнити дану характеристику фінансового стану такими елементами, як: ефективність формування майнового комплексу та структури капіталу, моніторинг загрози банкрутства, рівень інвестиційної привабливості та фінансового ризику.

Окрім того, неоднозначною залишається й позиція різних науковців стосовно видів фінансового стану.

Відомо що, узагальнена позиція стосовно різновидів фінансового стану підприємства передбачає його розмежування на два види.

1. Задовільний фінансовий стан – це ефективне використання ресурсів, можливість повністю й у належний термін відповісти за своїми зобов'язаннями; достатність власних засобів для уникнення високого ризику; гарантовані перспективи отримання прибутку.

2. Незадовільний фінансовий стан виражається в незадовільній платіжній готовності, у неефективному використанні ресурсів і розміщенні засобів виробництва, їх іммобілізації. Межею поганого фінансового стану підприємства є стан банкрутства, тобто нездатність підприємства відповісти за своїми зобов'язаннями.

У науковій літературі представлена позиція, згідно з якою більшість учених виділяють чотири типи фінансового стану. В основі такого поділу лежить багаторівнева схема покриття запасів і витрат, тобто різновиди фінансового стану виділяються на основі показників фінансової стійкості, на такі види:

1) абсолютною фінансова стійкість вважаються тоді, коли власні оборотні кошти повністю забезпечують запаси й витрати;

2) нормально стійкий фінансовий стан – запаси й витрати забезпечуються сумою влас-

них оборотних коштів і довгостроковими позичковими джерелами;

3) нестійкий фінансовий стан – запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позичкових джерел і короткострокових кредитів і позичок, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат;

4) кризовий фінансовий стан – запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування, підприємство перебуває на межі банкрутства [1].

Отже, фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

1. Сутність фінансового стану підприємства слід розглядати з позицій фінансового менеджменту. Фінансовий стан передусім є об'єктом фінансового управління, результатом фінансово-господарської діяльності й слугує якісною характеристикою діяльності підприємства. Фінансовий стан підприємства відображає стан забезпеченості фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання й вимірюється сукупністю показників, що характеризують загальні результати діяльності підприємства на даний час і визначає його перспективи у майбутньому.

2. Основними елементами фінансового стану є: фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, прибутковість, рентабельність, кредитоспроможність, ділова активність. Вважаємо, що доцільно доповнити дану характеристику фінансового стану такими елементами, як: ефективність формування майнового комплексу та структури капіталу, моніторинг загрози банкрутства, рівень інвестиційної привабливості та фінансового ризику.

3. На нашу думку, не можна ототожнювати стійкість підприємств із його фінансовим станом, у якому факт збитковості відіграє головну роль, фінансовий стан необхідно визначати не лише на основі показників фінансової стійкості. Загальний висновок про те, в яко-

му фінансовому стані знаходиться підприємство, повинен ґрунтуватися на комплексі показників, оскільки значна кількість збиткових підприємств не є банкрутами і продовжують свою діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / Бланк И. А. – К. : Ника-Центр : Эльга, 1999. – Т. 2. – 591 с.
2. Дем'яненко М. Я. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Каблук. – К. : ІАЕУААН, 2003. – 507 с.
3. Загородній А. Г. Фінансовий словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. – 3-тє вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2000. – 587 с.
4. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / Коробов М. Я. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Знання, 2002. – 378 с.
5. Маркарьян Э. А. Финансовый анализ : учеб. пособие / Маркарьян Э. А., Герасименко Г. П., Маркарьян С. Э. – 4-е изд. испр. – М. : ИД ФБК-ПРЕСС. 2003. – 217 с.
6. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій [Електронний ресурс] : Лист Державної податкової адміністрації України від 27.01.1998 р. № 759/10/20-2117. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
7. Осмоловський В. В. Теория анализа хозяйственной деятельности / В. В. Осмоловський. – М. : Новое знание, 2001. – 307 с.
8. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2000. – 406 с.
9. Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій [Електронний ресурс] : Наказ Агентства з питань, запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998 р. № 22. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
10. Про затвердження положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
11. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособие / Савицкая Г. В. – 7-е изд., испр. – Мн. : Новое издание, 2002. – 704 с.
12. Чупіс Л. В. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства : наук.-метод. вид. / за ред. д. е. н., проф. Л. В. Чупіс. – Суми : Довкілля, 2001. – 404 с.

УДК 658.15

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В. О. Козуб

Значущість фінансових результатів у забезпеченні функціонування та розвитку господарюючого суб'єкта зумовлює необхідність спостереження за їх формуванням і використанням. Моніторинг фінансових результатів торговельного підприємства реалізується за відповідної системи показників. Склад і джерела вхідної інформації, методичні за-

сади формування показників зумовлюють якість висновків за результатами моніторингу, що використовуються під час обґрунтування рішень щодо окремих аспектів діяльності господарюючого суб'єкта. Вищезазначене зумовлює доцільність досліджень щодо сутності та видів показників, а також визначення вимог до використання їх у моніторингу